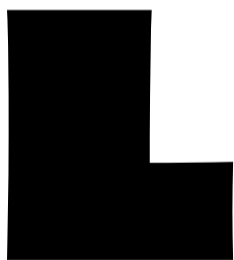

Lalina životna priča jednako je zanimljiva kao i njezina umjetnost. Njezine životne lokacije bile su i dobrim dijelom ostale Sarajevo - Zagreb - New Orleans. Trenutno izlaže na skupnoj izložbi u MSU, a u studenom otvara solo izložbu "Smijeh meduze" u galeriji Nova

FEMINIZAM JE U SRŽI PROGRESIVNE MISLI I NA TE IDEJE SE OSLANJAMO U KRIZNIM VREMENIMA

piše: **Srđan Sandić**
snimke: **Vanesa Pandžić / Cropix**

alalalalala! Uvijek joj tako nekako doviknem prije nego što je pozdravim! Prekrasno ime, velika umjetnica - LALA RAŠČIĆ! Naime, upravo je njezin rad dio izložbe "Drugarstvo" koja je nedavno otvorena u MSU (otvorena je, pazite sada - do 31. 12. 2023. na I. katu) kao još jedno poglavlje novog privremenog postava u MSU, "Zbirka kao glagol". Izložbu su zajednički kurirale sve kustosice iz MSU, pod vodstvom nove direktorice Zdenke Badovinac.

Izložba je mahom posvećena umjetničkim kolektivima i grupama i kolektivnom djelovanju. Lalin rad u izložbi je stariji rad, iz 2009., "Individualne utopije", a baziran je na istinitom događaju koji se odvio u dva centra za mentalno zdravlje u Mostaru i tragikomično progovara o apsurdima života i pokušaja umjetnosti te pomirenja kroz intervenciju dobromamjernih internacionalnih organizacija u postratnom društvu u BiH.

Rad ujedno progovara i o solidarnosti i drugarstvu te ima formu teksta kojeg Raščić izvodi uz već kultni mostarski bend Vuneny te seriju crteža koji su portreti svih likova koji se pojavljuju u tekstu. S druge strane, "Smijeh meduze" je predstojeća izložba i ujedno naš drugi povod teksta, koja se otvara 9. studenoga u Galeriji Nova u Zagrebu i koju kurira Ana Dević iz WHW-a u suradnji s udrugom Domino. Nakon dosta duge pauze Lala samostalno izlaže u nekoj galeriji u Zagrebu. Izložba se sastoji od pažljivo probраниh i protkanih radova iz dva ciklusa. Prvi je ciklus GORGO iz 2019. u kojem se bavi mitskim likom Meduze i narativom koji je okružuje, a drugi radovi su iz ciklusa koji zove "Egzoneracija tradicije". Radove iz drugog ciklusa prezentirat će kao automatiziranu audio/video/kinetičku instalaciju pod nazivom "Počimalja" koju bazira na temeljitom i višegodišnjem istraživanju folklorne prakse pjevanja uz tepsiju i bavljenja tradicionalnim zanatima. Izložbu će pratiti i diskurzivni program koji bi trebao pomoći kod kritičkog čitanja rada, pogotovo ovog dijela koji se oslanja na etnomuzikologiju. Glavna je ideja bila povezivanje i "uvezivanje" priče o lokalnoj ženskoj folklornoj praksi s najpoznatijim antičkim mitom.

Lalina životna priča jednako je zanimljiva kao i njezina umjetnost. Njezine "životne lokacije" bile su i dobrim dijelom ostale Sarajevo - Zagreb - New Orleans.

Budući da su u Zagrebu imali rodbinu i prijatelje, obitelj Raščić stigla je 1992. iz Sarajeva kao izbjeglice, bez igdje ičega. Lala je krenula u Školu primijenjenih umjetnosti, nakon čega je upisala ALU. Po samom dolasku Zagreb ju nije previše dojmio, pogotovo što je kao pravoj Sarajki upravo Sarajevo bilo centar svijeta i najbolji grad na svijetu. "Sjećam se da nas je mamina prijateljica odvela u šetnju po centru, da nam pokaže grad. U podne je, naravno, pukao grički top. Nakon samo mjesec i pol preživljenog granatiranja Sarajeva, ratna zbilja mi je bila toliko blizu da sam naglas pitala: Ako svaki dan puca top, gdje pada dulad?, zadržana očuvanim krovovima donjeg grada. Ubrzo sam shvatila da će mi Zagreb biti sigurna zona, drugi dom. Mislim da sam se brzo asimilirala i priključila kulturnom životu grada. Tada sam bila još uvijek u srednjoj školi i rijetko sam imala dozvolu da odem na cjelonoćne partije, u Kašini sam bila možda dva puta i nekom raveu... To sam, doduše, nadoknadila kasnije u životu", prisjeća se kroz smijeh umjetnica. Umjetnički, ono što joj je obilježilo rane zagrebačke dane je Virus Teatar Michelangelo Ivane Popović. "Probe smo imali u klubu Gjur02 i svaka dva tjedna smo izvodili igrokaze, modne revije, performanse. To su bili ti četvrtci u Gjuri. Tu sam sreća širok krug kulturnjaka i movers-n-shakera, koji su mnogi još uvijek na sceni. Sjećam se da se slušao čudni melange pop muzike i sjećam se da je podjednako bilo zabavno i oko šanka i na dance flooru. Sjećam se tih izlazaka jer, kao jako mlada, osjećala sam se kao dio nečega, a svi koji su se tamo našli su mi djelovali jako interesantno i svjetski iako nisam razumjela pola toga što se pričalo i o kakvim se odnosima radilo", prisjeća se.

Nekoliko je izložbi i osoba koje su joj bile jako bitne u konstruiranju umjetničke prakse i nužno - popratnog identiteta. Prva izložba koja ju je zaprepastila, inspirirala i pomakla je velika izložba Petera Greenwaya "Watching Water" 1993. u Veneciji. Druga je automatizirana izložba Phillipa Parrena u Milanu koja se pali i gasi i ima koreografirano trajanje od sat i pol. U važna iskustva umjetnosti ubraja i koncert Laurie Anderson. "Sjećam se da me je izbila iz cipela - njezina prisutnost na sceni, način na koji je koristila priču i tehnologiju, kadenca njezina glasa u naraciji. Kroz godine sve se više divim ženama umjetnicama iz naše regije kao što su Karain Ladik, Duba Sambolec, Vlasta Delimar i Sanja Iveković. Njihova energija i kontinuitet u radu su mi velika inspiracija. Vlastina izložba u MSU je, mislim, najbolja samostalna izložba što je ta kuća priredila."

Fascinirana je bila i s Forced Entertainment i njihovom serijom izvedbi Tabletop Shakespeare, gdje glumci koristeći kućne predmete prepričavaju radnju Shakespeareovih drama, i to svih ikad napisanih. "To mi je nekako savršen primjer jakog a jednostavnog koncepta. Veliki uzor mi je i Dawn DeDeaux, umjetnica iz New Orleansa, koja je dosta poznata na jugu SAD-a, no ovdje rijetko tko zna za nju. Mogu

RAŠČIĆ

**SUVREMENA
UMJETNICA NA
KOJU TREBATE
OBRATITI
PAŽNJU**

27

SVIJET KULTURE / KOLOVOZ 2022.

reći da mi je bila mentor u umjetnosti i u životu. Od nje sam u polju umjetnosti naučila kako misliti veliki format i gdje stati, kad se nešto može smatrati gotovo, kad se istraživanje iscrpilo, i kako se instinktivno prepustiti ludičkim ili estetskim odlukama. U polju života Dawn me je naučila kako napraviti whisky sour i prirediti dobru vrtnu zabavu."

Nakon završene zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti, putovanja i usavršavanja po Europi, odselila se u Ameriku. Neizostavno pitanje koje se nameće jest na koji je način Amerika utjecala na njezino razumijevanje suvremene umjetnosti, odnosno na koji način ju je "preodgojila"?

"Kad sam stigla u New Orleans, nisam imala ni kontakte, ni prijatelje, niti neki poseban profesionalni razlog da budem tamo. U SAD sam otišla radi supruga koji je bio privremeno poslovno vezan za jug SAD-a. Kako je svijet suvremene umjetnosti u SAD-u organiziran mahom na dvije obale, New Orleans je bio periferija art svijeta sve dok nije 2007. održan prvi Prospect bijenale. Prospect je bila prilika da se lokalni umjetnici istaknu, te su osnivali galerije koje bi održavali kao kolektivi. Ubrzo sam upoznala nezavisnu umjetničku scenu i sedam godina bila članica kolektiva i galerije Good Children Gallery. Na taj način me je Amerika naučila libertarizmu, anarhizmu, samoorganizaciji, guerrilla aktivizmu i samoodrživosti više nego što sam o tim modelima mogla naučiti iz našeg okruženja. Generalno govoreći, u Americi su umjetnici puno angažiraniji oko ideje tržišta. Art market im nikad nije daleko u mislima. Jako često to rezultira estetiziranim 'cash and carry' radovima, neugodnoj samopromociji ili robovanju nekim trendovima. Bez obzira na sve, tržište je nužno u izostanku javnog financiranja da bi umjetnici mogli preživjeti i nastaviti raditi. Na to gledam kao na neki potpuno drugi univerzum i smatram da je dosta ograničavajuće. No, Amerika nema u interesu graditi neku bitnu kulturu, ona se sama stvorila i sama se financira jer je jednostavno jako puno novca u optjecaju. Puno je bitnija gala večer za donatore u nekom centru za umjetnost nego otvorenje izložbe. Upravo mi je neovisno djelovanje u Good Children Galleryju, mimo javnih financija, tržišta ili donatora jasan izraz otpora - i to je taj drugi model na drugom spektru organizacije svijeta umjetnosti. Preko tog modela sam shvatila koliko je javno financiranje kulture bitno za razvoj kritičkih pozicija koje ne moraju podilaziti tržištu ili hypeu i koliko je sustavno financiranje bitno za razvoj značajnih opusa i eksperimentalnih praksi koje onda sazrijevaju u kvalitetnu suvremenu kulturu koja ostavlja trag", objašnjava ova svestrana umjetnica.

Lalin umjetnički rad je dosta, po prilici, nekonvencionalan za umjetnicu njezine generacije i s ovog područja, međutim ne nedostaje mu autorefleksije i samokritičnosti. "Imam osjećaj da sam uvijek u nekom raskoraku s vremenom u

kojem radim pa sam tako i čula nekoliko puta da je moj rad anakron. Istovremeno bavila sam se nekim temama i postupcima puno ranije nego što je to ušlo u svijet mainstream umjetničkih razmatranja. Naprimjer, bavljenje folklorom, što je sad neka vrsta pomame, ja zapravo negujem u svom radu već decenijama. Mislim da moj rad karakterizira velika posvećenost detalju i estetici, ali i istovremeno nekoj priči koja se uvijek vezuje za neki civilizacijski 'grand narativ'. Vjerujem da je u kontekstu regionalne umjetničke scene moj glas autentičan, ne znam koliko i prepoznatljiv (najgore je kad počneš sličiti samoj sebi), i svakako postoji publika i kritika koja moj rad i glas više ili manje razumije i uvažava."

Oko prijeporne sintagme "suvremena umjetnost" ima rezolutan stav: "Suvremenost općenito, po meni, ne postoji izvan konteksta. Ona je uvijek u komunikaciji s povijesti umjetnosti, ali i s najnovijim tendencijama u teoriji, znanstvenim otkrićima, dnevno političkim temama i tehničkim inovacijama. Umjetnici su najčešće oni koji opipavaju bilo suvremenosti koja se rapidno transformira i svjetionici su koji se isturaju na mjesto promjene i problema."

Približavanje razumijevanju Raščićine umjetnosti vodi nas tragoviše feminizma, još jednog termina o kojem ponajviše neznalice u današnjem medijskom polju govore. A o umjetničkom da i ne govorimo. Raščić je svijetli primjer: "Kad sam počela raditi s videom i videoperformansom bila sam pozvana da sudjelujem u izložbama ženske umjetnosti. Nije mi isprava bilo jasno zašto je bitno da se izdvoji ženska umjetnost. Kako sam u tim radovima, pogotovo onima koji simuliraju audiodrame, modificirala glas i preuzimala različite rodne uloge, pa tako napravila i rad u "dragu" (u radu "Sve je povezano" glumim pet muškaraca), pitanja utjelovljenja roda i feminizma kao i takve interpretacije mog rada su se počele nametati, što je i mene potaklo da se svjesnije pozabavim tim pitanjima. Tek kad sam se povezala s organizacijom CRVENA iz Sarajeva i s njima ostvarila nekoliko suradnji, počela sam da uključujem jasnu feminističku agendu u svoj rad. To su pitanja moći, pitanja tko priča i interpretira povijest, koja je uloga žena u formativnim civilizacijskim narativima i zašto su ti narativi takvi - zašto je patrijarhat utkan u sve što pod podrazumijevanjem zapadne kulture čitamo, učimo, živimo", prisjeća se svojih prvih feminističkih koraka.

Od CRVENE je, tvrdi, naučila da ako si žena, imaš obrazovanje, zarađuješ, imaš mogućnost izbora kakvu boju kose nosiš ili želiš li da postaneš majka ili ne - neodgovorno je reći da nisi feministkinja ili da te feminizam ne zanima. "Feminizam po meni ima organsku vezu s drugačijim i antikapitalističkim shvaćanjem svijeta, s nekim mekšim i prirodnijim modelom društvenog uređenja. Feminizam koji zagovaram je onaj koji počiva na širokom shvaćanju ideja zajedništva, jednakosti, i u zadnje doba, popularnoj ideji skrbi. Iako sada identitarne politike miču fokus s feminizma kao takvog, mislim da je feminizam u srži progresivne misli. Uvijek je bitno tupiti i tuliti o pitanju pozicije žene u društvu jer njezino pitanje povlači za sobom i prava drugih. Koliko smo god daleko stigle, uvijek postoji opasnost da konzervativne politike umanje ili oduzmu ta prava. Nije dovoljno da se sačuva status quo. Borba je svakodnevna i kako nas uče ove zadnje pandemijske i klimatski poremećene godine, ideje koje feminizam zagovara su one na koje se oslanjamo u kriznim vremenima", pojašnjava.

Važno je reći "ususret kraju" ovog portret-teksta o našoj umjetnici da se razgovor za ovaj tekst događa u njezinoj, slobodan ću biti i reći - "zagrebačkoj rezidenciji", u podstanarskom stanu u kojem živi sa suprugom. Sparno je. Vrućina broji 36 stupnjeva. Pijemo gemišt i slušamo klasičnu glazbu. Pušimo puno cigareta. Scena našeg razgovora je nadrealna i smiješna, ali beskrajno uživam u njoj. Filmična je. Oboje smo svjesni nužnosti teatralnosti, u bivanju u umjetnosti, u - svakako, bivanju u životu. Takva joj polupretenciozna pitanja postavljam, na sreću, ona puno konkretnije i suvislije odgovara.

Lali nudim nategnutu, suženu definiciju njezina umjetničkog profila/identiteta, a to je da je "performerica s instalacijom" - i ne nudim ju tek tako, već više iz vlastite (novinarske?) potrebe i naloga da stvari "pojednostavim za tu imaginarnu Šteficu", za koju je većina mojih kolega uvjereni da postoji, i da upravo ona - kupuje naša izdanja. Ja nekako ne vjerujem da Štefica jedna zapravo postoji, ali tko me pita. Lala se smije mojoj opasci i dodaje: "Složila bih se s tvojom tezom, no ne bih išla za sužavanjem svog umjetničkog identiteta. Štoviše, išla bih u širinu. Moja praksa je ona koja se može opisati kao suvremeno umjetnička. Bitno mi je da su mi radovi modularni i višemedijalni. Jedan projekt se može prikazati na više načina, od jednostavne projekcije do složene instalacije sa svjetlima, objektima i projekcijama. Dojmila me se jako sintagma Mieke Bal, nizozemske umjetnice, koja je rekla - performative installation. Ja to shvaćam kao prostor koji se kretanjem postupno otvara posjetitelju kao kakav interijer dobro osmišljene barokne crkve. Na strateškim punktovima postoje događaji - events, kojima se kao nekim dramaturškim postupkom gradi atmosfera, ali i značenje. U svom radu sam dosta radila s performansom i videoperformansom, gdje sam najviše radila upravo s izvedbom teksta. U većini videoradova se pojavljujem kako čitam neki tekst, pa me je tako moguće povezati s performansom, premda me velik dio lokalne kritike ne svrstava u kanonizirani niz performerica iz regije. O ideji performativnosti razmišljam kao o mogućnosti naracije kroz odnose s okolinom. Jako mi je bitna i fabrikacija i taj aspekt rada s materijalom kod crteža, slike ili objekta smatram svojevrsnim izvedbenim činom."